קדושים תהיו

דַּבֵּר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם: (ויקרא יט ב) – תחילת הפרשה.[1]

וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם: (ויקרא כ כו). – סוף הפרשה.[2]

כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וכו׳: (ויקרא יא מד) – סוף פרשת שמיני.[3]

ספרא קדושים פרשה א ד"ה וידבר ה' – הקדושה היא שלכם

״קדושים תהיו״ - פרושים היו. ״קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיכם״ – לומר, אם מקדישים אתם עצמכם, מעלה אני עליכם כאלו קידשתם אותי. ואם אין אתם מקדישים עצמכם מעלה אני עליכם כאלו לא קידשתם אותי. או אינו אומר אלא, אם מקדישים אתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש? תלמוד לומר: ״כי קדוש אני״ - בקדושתי אני בין מקדשים אותי ובין אין מקדשים אותי.[4]

ספרא קדושים פרשה ד פרק י אות ב – בין קדושים של תחילת הפרשה וסופה

״והתקדשתם והייתם קדושים״, זו קדושת פרישות עבודה זרה. אתה אומר קדושת פרישות עבודה זרה, או אינה אלא קדושת כל המצות? כשהוא אומר ״קדושים תהיו״ - הרי קדושת כל המצות אמורה. ומה תלמוד לומר: ״והתקדשתם והייתם קדושים״ - זו קדושת פרישות עבודה זרה.[5]

רש"י ויקרא פרק יט פסוק ב – פרישה מאיסורי עריות

״קדושים תהיו״ - הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערווה אתה מוצא קדושה. ״אשה זונה וחללה וגו׳ - אני ה׳ מקדשכם״, (ויקרא כא ז-ח), ״ולא יחלל זרעו ... - אני ה׳ מקדשו״ (ויקרא כא טו), ״קדושים יהיו ... - אשה זונה וחללה לא יקחו וגו׳ ״ (ויקרא כא ו-ז).[6]

דברים ז ו פרשת ואתחנן – עם קדוש אתה

כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכֹּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃[7]

---

[1] למעלה מארבעים פעמים נזכר השורש קד״ש מתחילת ספר ויקרא ועד כאן, כולם בהקשר למקדש ולעבודה הנעשית בו. כאן עוברת הקדושה אל מחוץ למקדש הוא המשכן – אל העם. (זמן קדוש נזכר כבר בספר שמות פרשת בא בציווי הראשון על חג המצות: ״מקרא קודש״ ובמצוות שבת בפרשת בשלח). לא קידוש של חלק מהעם ככהנים (שמות יט כב) וכבכורות (שמות יג ב), אלא של העם כולו. מה שכבר נזכר במעמד הר סיני בשמות פרק יט אבל שם לזמן מוגבל (כמו ההר שהתקדש לזמן מסוים). זו הייחודיות של פרשת קדושים שאח״כ גם חוזרת בספר דברים ז ו: ״כי עם קדוש אתה לה׳ אלוהיך״. שם בלשון חיווי וכאן בלשון ציווי: ״קדושים תהיו, והייתם קדושים״. (ואולי בכל זאת קדם ספר שמות (יט ו) בפסוק: ״וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ״, ראו גם שמות כב ל): ״ואנשי קדש תהיו לי״). בין כל ובין כך, כאשר קוראים את פרשיות אחרי מות וקדושים מחוברות, אפשר לראות בפסוק זה לא רק כותרת לפרשת קדושים אלא גם סיומת לפרשת אחרי מות כפי שנראה בהמשך.

[2] וכמה פסוקים קודם (ז-ח): ״וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״. שימו לב להבדלים הברורים מפשט הפסוקים בין הקדושה של פרק יט ובין זו של פרק כ בפרשתנו.

[3] פרשת קדושים איננה הראשונה להרחבת הקדושה לכלל העם. כבר קדמה לה פרשת שמיני בפסוק זה החותם את הפרשה הדנה בבעלי החיים האסורים ומותרים לאכילה ודיני טומאה וטהרה הנובעים מכך.

[4] אולי בשל המעבר לקדושה של העם, פותח מדרש ספרא במעין הגבלה. שלא יעלה על דעתו של האדם שהוא זה שמקדש את הקב״ה. את עצמכם אתם מקדשים. אבל נכון הוא שהאדם מקדש את שמו של הקב״ה בעולם שברא – הוא מוטיב קידוש השם בהליכותיו של האדם (וחו״ח בהיפוך: חילול השם). כך גם אמירתנו בתפילה: ״נקדש את שמך בעולם וכו׳ ״ ועוד על כך במדרש תנחומא להלן.

[5] מדרש ספרא (תורת כוהנים) זה הוא על הפסוק בסוף הפרשה (פרק ט) ומחדד את ההבחנה בין ה״קדושים״ הראשון והאחרון של הפרשה. זה של תחילת הפרשה הוא כללי ומדבר על כל המצוות וזה של סוף הפרשה מתמקד בקדושה (פרישות) מעבודה זרה. זאת, כך נראה, בגלל הפסוק שבא מיד אחריו: ״ואיש או אישה כי יהיה בהם אוב או ידעוני״. וכבר אמרו בגמרא חולין ה ע״א: ״חמורה עבודת כוכבים, שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה״.

[6] המקור לפירוש זה של רש״י הוא מדרש ויקרא רבה כד ו: ״אמר ר׳ יהודה בן פזי: מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערווה אתה מוצא קדושה״. ראו מדרש זה במלואו שם. רש״י מעדיף את ויקרא רבה והחיבור לפרשת עריות על פני מדרש ספרא שמציע את: ״קדושת כל המצוות״ או ״פרישות עבודה זרה״, ומחזק פירוש זה בפסוקים מהתורה בהם פרישה מעריות וזנות סמוכים לקדושה. אלא שפסוקים אלה לקוחים מתחילת פרשת אמור ומכוונים לכהנים! אולי רש״י רוצה לומר שאין הכי נמי! פרשת קדושים ממשיכה את קדושת הכהונה לעם ישראל כולו. ולפיכך הוא גם מדגיש את נושא הפרישות. איך תהיה קדוש? תרחק מהעבירה ובראש ובראשונה מעבירות של עריות וזנות. די לך בכך. ראו בהקשר זה מנפלאות השפה העברית כיצד הפועל קד״ש משקף זנות מצד אחד, ככתוב בדברים כג יח: ״לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל״; ומצד שני קדושה כמשמעה בפרשתנו.

[7] כך גם, מילה במילה, בדברים יד ב. הראשון בהקשר עם מצוות עקירת עבודה זרה, והשני בהקשר עם איסור: ״לא תגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת״. נראה שפסוקים אלה יכולים לשמש סיוע לשיטות ספרא, ויקרא רבה ורש״י שקדושה יסודה בפרישות

רמב"ם הקדמה למשנה תורה – ספר קדושה

ספר חמישי, אכלול בו מצוות של ביאות אסורות, ומצוות של מאכלות אסורות - לפי שבשני עניינים האלו קידשנו המקום והבדילנו מן האומות בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר "ואבדיל אתכם מן העמים" (ויקרא כ, כו), "אשר הבדלתי אתכם מן העמים" (שם, כד). וקראתי שם ספר זה ספר קדושה.[8]

רמב"ן ויקרא פרק יט פסוק ב – "פרושים תהיו"

קדושים תהיו - הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, לשון רש"י. אבל בתורת כהנים (פרשה א ב) ראיתי סתם, פרושים תהיו. וכן שנו שם (שמיני פרק יב ג), והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים.[9]

ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרוש מן העריות כדברי הרב,[10] אבל הפרישות היא המוזכרת בכל מקום בתלמוד, שבעליה נקראים פרושים: והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין. אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו. וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה.[11] לפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי, וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ... ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (במדבר ו ה) הנזיר קדוש, ... וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס ... עד שיגיע לפרישות, כמה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו ... עיקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכיעורים.[12]

ספר כלבו סימן עה – קדש עצמך במותר לך

לשון קדושה הוא לשון פרישות והבדלה כמו "קדושים תהיו" – כלומר, קדש עצמך במותר לך.[13]

והרחקה מאיסורים, שמירה על מצוות לא תעשה. גם עבודה זרה בה יש גם לנקוט פעולה, ככתוב שם: "מִזְבְּחֹתֵיהֶם תִּתֹּצוּ וּמַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם תְּגַדֵּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", מטרתה בסופו של דבר הרחקה ומניעה.

[8] י"ד ספרים מכיל מפעלו ההלכתי הענק של רמב"ם ולכל אחד שם ברור: אהבה, דעות, מדע, זמנים, נשים וכו'. הספר החמישי הוא: קדושה. מה כלול בספר זה, אילו מצוות? מה הן 'הלכות קדושה'? בא רמב"ם ואומר: הלכות מאכלות אסורים, הלכות איסורי ביאה, הלכות שחיטה. שמירה על איסורים אלה היא ההבדלה של עם ישראל, היא קדושתו. פרישה והבדלה כשיטת רש"י ומדרש ויקרא רבה לעיל. ואם תרצה למעלה גבוהה מזה, תמצאהָ בהלכות דעות דווקא. ראו בפרט פרק ה הלכה יג.. ואם נחזור לרש"י "כל הפלאה – לשון הבדלה ופרישה" (רש"י).

[9] רמב"ן חולק על רש"י ומעדיף את מדרש ספרא הנ"ל (הוא מצטט את הספרא שבראש הפרשה, אבל נראה כוונתו גם לספרא שבסוף הפרשה שהבאנו, כהוכחה לכך ש"קדושים תהיו" הוא רחב וכולל את "קדושת כל המצוות"). נראה שהוויכוח בין רש"י לרמב"ן, שמקורו במחלוקת הקדומה יותר בין מדרש ספרא למדרש ויקרא רבה, הוא האם הפסוק הפותח את פרשתנו משמש (גם) משפט מסכם לפרשת העריות שבסוף פרשת אחרי מות, או שהוא כותרת לפרשה שלנו בלבד. רש"י סבור שלא בכדי מצויים פסוקי הקדושה לעיל בין איסורי עריות של פרשת אחרי מות (פרק יח) ובין איסורי עריות שחוזרים בפרשת קדושים והפעם עם עונשיהם. לא בכדי חוזר מוטיב הקדושה פעם רביעית בפסוקים ז-ח בפרק כ לפני החזרה על איסורי עריות: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם". תהיו פרושים מעריות, זו כבר מדרגה ראויה. ומכאן תגיעו לשאר כל המצוות. ראו דברינו כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען בתפר שבין פרשת אחרי מות ופרשת קדושים.

[10] הוא רש"י.

[11] רמב"ן דבק בגישה המרחיבה של מדרש ספרא "פרושים תהיו" ובהקשר הפנימי של פרשת קדושים מרובת המצוות. אבל גם שמירה על כל המצוות איננה מספיקה. כיצד נתייחס לאדם שבמסגרת דברים המותרים, הוא חי בנהנתנות והוללות? כאן טובע רמב"ן את מטבע הלשון הידוע "נבל ברשות התורה" שהוא חידוש שלו. ביטוי זה שווה דף בפני עצמו וכאן רק נעיר שבכל ספרות ההלכה והמחשבה, כולל השו"ת, אין אזכור של ביטוי זה! רק בספרות השו"ת של ימינו: אגרות משה, ציץ אליעזר, פסקי הרבנות הראשית, הרב עובדיה יוסף שליט"א ועוד, חוזרים להשתמש בו. ראו למשל פסקי דין - ירושלים דיני ממונות א' עמוד קעט: "ונראה שיש להוקיע ולזעוק מרה כנגד מנהג נפסד זה של מעבידים לשלול את זכויות עובדיהם ע"י מכתבי פיטורין כמו זה שנעשה ע"י הנתבע במקרה דנן. גם אם הדבר אינו נוגד את החוק והתקנון, הרי הוא עושק שכר שכיר ברשות החוק (על משקל "נבל ברשות התורה"), מה עוד שבמקרה זה צודקת התובעת שהפיטורין היו בניגוד לחוק". שאלה: מדוע רק במאה העשרים חזרו להשתמש בביטוי זה?

[12] כאן עושה רמב"ן את הצעד הגדול הבא כאשר הוא מגדיר את "קדושים תהיו" כקומה שניה (ושלישית) מעל "פרושים תהיו" – כפרישה מהמותרות, כחיים של טהרה והתעלות מעל היום יום: הסתפקות במועט, חיים בצניעות, ניקיון וטהרה ועד פרישה מהמון בני אדם. (בה בעת, ראו את קצפו הגדול של רמב"ן כנגד פירוש אבן עזרא שבת יפתח הייתה "פרושה מדרכי העולם" ועסקה כל יומה "בתפילה והודות לאלהים" (בדברינו בת יפתח בפרשת בחוקותי). "באנו איפוא למחלוקת מהותית של רש"י (ורמב"ם) כנגד רמב"ן מהי קדושה – מחלוקת שמצויה גם בגישה לנזירות, ראו דברינו נזיר – קדוש או חוטא? בפרשת נשא.

[13] מקור הביטוי "קדש עצמך במותר לך" הוא בגמרא יבמות כ ע"א: "איסור קדושה – שניות מדברי סופרים. ואמאי קרי ליה איסור קדושה? ... אמר רבא: קדש עצמך במותר לך". (ראו מחלוקת אביי ורבא שם). כלומר, האדם מקדש את עצמו בכך שהוא מקפיד לא רק על מצוות התורה (דאורייתא), אלא גם על מצוות חכמים (דרבנן). הפרשנים המאוחרים מבינים שביטוי זה תומך לכאורה בשיטת רמב"ן על חיי פרישות, אבל רש"י, נאמן לשיטתו, מפרש בגמרא שם: "קדש עצמך – לעמוד ולהיזהר". אלא שבגמרא שם אין אזכור לאף אחד מהפסוקים שלנו (הקשר שם הוא לפסוק "קדושים יהיו לאלהיהם" שבראשית פרשת אמור ואשר מיוחד לכהנים). רק

ר' יונתן אייבשיץ (תפארת יונתן פרשת קדושים) – כנגד הפרישות הנזירית

הרמב״ן בדרשת קדושים תהיו ״קדש עצמך במותר לך״[14] – אמנם כבר פירשתי כי להחמיר יותר מתוך התורה הוא אפשרות רחוקה ... שהיו בבית שני אנשים שהיו שוכנים ביערים מתבודדים ... והיו נזירים מכל ענייני העולם, אבל הפרושים לא נחה דעתם בהם כלל וכלל, כי עובד ה׳ השלם צריך להיות דבריו ועסקיו נח לה׳ ולבריות, ולא להפריע נימוס יישוב העולם וחברת בני אדם והנהגת מדינה. ואילו היו כולם נזירים כאלה, לא נתקיים נימוס וסדר הטבע, ויכלה העולם ויאבד קשר האומה. ועל זה רמזו חז״ל: יפה תורה עם דרך ארץ. ולכן כל הפרישות שיעשה האדם תהיה על זה הסוג, שיש אפשרות שתקיים אותה כל האומה, אבל הפרישות שאפשרית רק ליחיד ולא לאומה בכללה, זה אינו בגדר השלימות, ודברים כאלה הרחיקו חכמי ישראל. וזהו כוונת המדרש ״פרשה זו נאמרה בהקהל״ כי הקדושה במותר לך תהיה רק מה ששייך בהקהל.[15]

ספר המצוות לרמב"ם שורש ד – לא בכלל מנין המצוות

השורש הרביעי, שאין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה. הנה יבואו בתורה צוויין ואזהרות אינן בדבר רמוז,[16] אבל יכללו המצות כולם כאילו יאמר עשה כל מה שצויתיך לעשות והיזהר מכל מה שהזהרתיך ממנו ... ואין פנים למנות הציווי הזה מצוה בפני עצמה. ... וזה כאמרו: ״ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו״ (משפטים כג), וכאמרו ״את חקותי תשמורו״ (קדושים יט), ״ואת משפטי תעשו״ (ויקרא יח) ... ורבים כאלה. וכבר טעו בשרש הזה גם כן, עד שמנו קדושים תהיו (קדושים יט) מצוה מכלל מצות עשה.[17] ולא ידעו כי אמרו קדושים תהיו, והתקדשתם והייתם קדושים (שם כ וסוף שמיני), הם צוויין לקיים כל התורה.[18] כאילו יאמר היה קדוש בהיותך עושה כל מה שצויתיך בו ונזהר מכל מה שהזהרתיך ממנו. ולשון ספרא קדושים תהיו פרושים תהיו. רוצה לומר הבדלו מן הדברים המגונים כולם שהזהרתי אתכם מהם. ובמכילתא (דכספא) אמרו: ״ואנשי קדש תהיון לי - איסי בן יהודה אומר: כשהקב״ה מחדש מצוה לישראל הוא מוסיף להם קדושה. רוצה לומר כי זה הציווי אינו ציווי עומד בעצמו אבל הוא נמשך אחר מצוה שנצטוו בה ומקיים הצווי ההוא יקרא קדוש. ואין הפרש בין אמרו קדושים תהיו או אילו אמר עשו מצותי.[19]

תנחומא (בובר) פרשת קדושים סימן א – הקב"ה מתקדש בישראל

אמר הקב״ה לישראל: אני מתקדש בך, שנאמר: ״כי בראותו ילדיו מעשיו ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב״ (ישעיהו כט כג). וכן הוא אומר: ״ישראל אשר בך אתפאר״ (שם מט ג). ואתם מתקדשים בי, ואני מתקדש בכם. שנאמר: ״והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני״.[20]

בדרשות מאוחרות יותר כמו זו של ספר כלבו הנ״ל יש קשר לפסוקים שלנו. ראו פסיקתא זוטרתא ויקרא נב ב: ״ועשה טוב. לקדש עצמך אפילו במותר לך שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיכם״, כך גם בספר אבודרהם, ספר העיטור ואחרים: ״והתקדשתם והייתם קדושים - קדש עצמך במותר לך״. נראה שהדברים קשורים לעשיית סייג לתורה וגם בהם יש לשים סייג לסייג ולא להגזים באיסורים, ראו דברינו עשו סייג לתורה. כך או כך, דרשות אלה והביטוי ״קדש עצמך במותר לך״ זכו לציטוטים רבים יותר מאלה של הביטוי ״נבל ברשות התורה״ שחידש רמב״ן. אולי משום שביטוי זה מוזכר בתלמוד ואולי משום שהוא בלשון יותר חיובית. ועדיין אנו מצפים לתשובות לשאלתנו לעיל מדוע נמנעו מלהשתמש בביטוי ״נבל ברשות התורה״. המאיר עינינו יבורך.

[14] לא מצאנו ביטוי זה במפורש ברמב״ן, רק במפרשים אחרים כנ״ל. ראו שוב איך רש״י בגמרא שם מפרש את הביטוי.

[15] נראה שעל דברים חוצצים אלה אין להוסיף ולהכביר. רק נעיר שבנזירות ובהסתגרות - בפרישה מהחיים המעשיים, יש סכנה של דתיות עצבנית שכל הזמן חוששת שמא ניכשל בזה ובזה. ובאנו לנושא הנזירות אם הוא דבר חיובי או לאו. ראו גמרא בבא בתרא ס ע״ב על הפרושים שאחרי חורבן הבית ומה ״נטפל להם ר׳ יהושע״, וראו שוב דברינו נזיר – קדוש או חוטא? בפרשת נשא. מעניינת במיוחד היא סיומת דבריו בפירוש למאמר חז״ל: ״פרשה זו נאמרה בהקהל״. רק בעשייה של כל הקהל ניתן להיות קדושים.

[16] לא בדבר ספציפי.

[17] זו שיטת בעל הלכות גדולות, כפי שרמב״ם מבין אותה וכנגדה הוא יוצא חוצץ. ורמב״ן להלן מגן עליה.

[18] כאן מתייחס רמב״ם לבעל הלכות גדולות שפירש את קדושים של איסור שרצים בפרשת שמיני (ויקרא יא מד).

[19] על דברי רמב״ם אלה באו השגות רמב״ן שבעקרון נראה שאיננו חולק על הקביעה שקדושים תהיו היא הוראה כללית ולפיכך לא נחשבת למניין המצוות. אבל טוען שרמב״ם טעה בהבנת בעל הלכות גדולות. בעל הלכות גדולות מתייחס לפסוק השלישי שהבאנו לעיל: ״כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ״ שנזכר בהקשר למאכלות אסורים (שרצים) ורק אומר שמי שנזהר בהם יש בו קדושה, ובלשון רמב״ן: ״אבל אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים היא מצוה להיותם קדושים מליטמא באכילת השרצים והרמשים בייחוד כאשר מפרש (שמיני יא מד) והתקדשתם ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. ואם כן הפורש מאכילתם מקיים מצות עשה מיוחדת בהן ... וזהו מדרשו של איסי בן עקביה שאמר הוא מוסיף להם קדושה״. בקיצור, בשיטת רמב״ן ״והייתם קדושים״ יכול לנבוע הן ממצוות מסוימות (פרישה מאיסורים בפרט) והן מקיום התורה כולה, אך אין היא עצמה מצוות עשה. ויש רק לחקור עוד, אילו מצוות זכו בלשון התורה שיתקשרו ספציפית לקדושה: למה עריות, ואיסורי אכילה ועבודה זרה ולא שבת קודש למשל.

[20] מדרש תנחומא זה שבראש פרשת קדושים מחזיר אותנו למדרש ספרא שבראש הפרשה, בו פתחנו. מדרש ספרא מדגיש שם שיחד עם הציווי ״קדושים תהיו כי קדוש אני״, חשוב שנזכור שקדושתו של הקב״ה איננה תלויה בנו: ״בקדושתי אני, בין מקדשים אותי

ויקרא רבה כד ח – בין שיכורים לנזירים ובין עליונים לתחתונים

רבי אבין אמר בה שתים.

רבי אבין אמר: משל למלך שהיה לו מרתף של יין והושיב בו המלך שומרים, מהם נזירים ומהם שכורים. לעת ערב בא לתן שכרם. נתן לשכורים שני חלקים ולנזירים חלק אחד. אמרו לו: אדונינו המלך, לא כולנו שמרנו כאחד? מפני מה אתה נותן לאלו שני חלקים ולנו חלק אחד? אמר להם המלך: אלו שכורים הם ודרכם לשתות יין, אבל אתם נזירים ואין דרככם לשתות יין. לפיכך אני נותן לאלו שני חלקים ולכם חלק אחד. כך, העליונים לפי שאין יצר הרע מצוי בהם, קדושה אחת: ״ובמאמר קדישין שאלתא״ (דניאל ד יד). אבל התחתונים, לפי שיצר הרע מצוי בהם, הלוואי בשתי קדושות יעמדו. זהו שכתוב: ״ואמרת אליהם קדושים תהיו״ וכתיב: ״והתקדשתם והייתם קדושים״.[21]

ר׳ אבין אמר אחרת: משל לבני מדינה שעשו ג׳ עטרות למלך. מה עשה המלך? נתן בראשו אחת ושתים בראשם של בניו. כך בכל יום ויום העליונים מכתירים להקב״ה ג׳ קדושות ואומרים: קדוש קדוש קדוש! מה הקב״ה עושה? נותן בראשו אחת ושתים בראשן של ישראל. זהו שכתוב: ״קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיכם״, ״והתקדשתם והייתם קדושים״.[22]

תנחומא פרשת קדושים סימן ב – ישראל מקדשים את שם הקב"ה

״קדושים תהיו כי קדוש אני״ - אמר להם הקב״ה לישראל: עד שלא בראתי עולמי היו מלאכי השרת מקלסין אותי בכם ומקדשין את שמי בכם והיו אומרים: ״ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם״ (דברי הימים א טז). כיון שנברא אדם הראשון אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע זהו שאנו מקלסין אותך בשמו? אמר להם: לא ... בא נח. אמרו לו: זה הוא? ... עמד אברהם ... עמד יצחק ... כיון שבא יעקב, אמרו לפניו: זה הוא? אמר להן: הן ... באותה שעה קידש הקב״ה את ישראל לשמו ... אמר הקב״ה לישראל: הואיל ונקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם, היו קדושים כשם שאני קדוש שנאמר: כי קדוש אני, לכך נאמר: ״קדושים תהיו״.[23]

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור טז – רק בארץ!

דבר אחר: ״אָמַרְתְּ לַה׳ אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ״ (תהלים טז ב) - אמר דוד לפני הקב״ה: ריבונו של עולם, אף על פי שהייתי מלך המלכתיך עלי.[24] אמר לו הקב״ה: איני מחזיק לך טובה, טובתי בל עליך. ולמי היא טובתי? ״לקדושים אשר בארץ המה״,[25] שאין הקב״ה קורא לצדיק קדוש עד שינתן בארץ. למה? שיצר הרע מיצר לו,

---

ובין אין מקדשים אותי״. בא מדרש תנחומא ואומר, במעין משקל נגד: ״אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם״. ראו עוד ויקרא רבה בפרשתנו (והוא גם בבראשית רבה פרשת מקץ): ״א״ר שמעון בן לקיש: שתי פרשיות הכתיב לנו משה בתורה ואנו למדין אותן מפרשת פרעה הרשע ... והיית רק למעלה - יכול כמוני? תלמוד לומר: ״רק״, לשון מיעוט, גדולתי למעלה מגדולתכם ... ״קדושים תהיו״ - יכול כמוני? תלמוד לומר: כי קדוש אני - קדושתי למעלה מקדושתכם״. והדברים מתקשרים לדף אנו מאמירך ואתה מאמירנו בפרשת כי תבוא. ראו גם דברינו מי גדול ממי בדפים המיוחדים.

[21] לא רק השכר, אלא גם הקדושה האמיתית היא בשיכורים ולא בנזירים! ״שתי הקדושות״ תיתכנה במספר אופנים, כגון הקדושות של תחילת הפרשה וסופה (ספרא פרשה ד לעיל), או שתי הקדושות שרמב״ן מסכם (הערה 19 לעיל) ואולי עוד. ומילת ״הלוואי״ צריכה ביאור.

[22] כאן נראה שהמלאכים הם מקור הקדושה ואת שלוש הקדושות שהם אומרים בכל יום, הקב״ה נוטל אחת לעצמו ושתיים מוריד לבני האדם (הנזירים מסייעים לשיכורים). אבל במדרש הבא נראה שאדרבא, כל הקילוס וכל הקדושה מקורם (ייעודם) הוא בני האדם והמלאכים שקילסו, עד שלא נברא האדם, עשו זאת באופן זמני ומושאל. ואחר שנברא האדם הקדושה באה מלמטה והמלאכים רק חוזרים אחר הקילוס של בני האדם. ראו המדרש הבא והערת השוליים שלו.

[23] ובהמשך מדרש תנחומא שם סימן ו: ״אמר ר׳ פנחס הכהן בר חמא א״ר ראובן: מאי דכתיב (יחזקאל ג) ואשמע אחרי קול רעש גדול? מהו אחרי? אמר יחזקאל: משקלסתיו אני וחבירי שמעתי שמלאכי השרת מקלסין אותו אחרי ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו. תדע לך, שבשעה שעלה משה למרום שמע קול מלאכי השרת מקלסין כן, ירד ולמד את ישראל שיהיו אומרים כן בלחישה: ברוך שם כבודו לעולם ועד״. ראו דברינו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בפרשת ויחי. עוד על יתרון בני ישראל על המלאכים ראו אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מד על הפסוק: בני בכורי ישראל ומדרש תנאים לדברים פרק יד פסוק א על הפסוק: ״בנים אתם לה׳ אלהיכם״. שניהם מובאים בדברינו בני בכורי ישראל בפרשת שמות. וראו עוד מה שכתבנו בשביעי של פסח לגבי שירת המלאכים מול שירת בני האדם ״יקדמו בני תחילה״.

[24] מלכי אומות העולם העמידו עצמם מעל אלוהיהם. ראו בדף לי יאורי ואני עשיתיני וכן בדף אלוהי ישראל בפרשת וישלח. דוד מוצא לנכון להדגיש שהוא אינו כן, שגם שנמשח למלך על ישראל, הוא ממליך את הקב״ה עליו!

[25] זה הפסוק הסמוך שם: ״לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם״. ראו הפסוק המלא שם: ״הֵן בְּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין וְשָׁמַיִם לֹא זַכּוּ בְעֵינָיו״. ובמקבילה איוב ד יח: ״הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תָּהֳלָה״. תהלה היא מלשון הוללות (רש״י, אבן עזרא)..

ואין מאמין בו בעולם הזה עד יום מותו.[26] וכן אמר שלמה: ״כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא״ (קהלת ז כ), לפיכך אינו קוראו קדוש עד שינתן בארץ. לכך נאמר ״לקדושים אשר בארץ״, ואפילו אבות העולם לא נקראו קדושים עד שניתנו בארץ, שנאמר: ״הן בקדושיו לא יאמין״ (איוב טו טו).[27]

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים 1: עוד בשיטת רמב״ם אחרי ההקדמה למשנה תורה ואחרי ספר המצוות, ראו השימוש שהוא עושה במדרש ספרא בפרשתנו במורה נבוכים חלק ג פרק מז במלחמתו בכת הצאב״ה שהקפידו בקיצוניות על טומאה וטהרה. מסכם רמב״ם שם: ״ואנחנו אין לנו טומאה וטהרה אלא בקדש ובמקדש, אמנם אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים, אינם בענין טומאה וטהרה כלל, לשון ספרא זו קדושת מצות וכן מה שאמר קדושים תהיו אמרו זו קדושת מצות״. ומוסיף שם רמב״ם שאמנם נאמרה ״טומאה״ בתורה גם ״באבות המצות ועיקריהם, שהם עבודה זרה, וגילוי עריות ושפיכות דמים״.

מים אחרונים 2: ועוד בשיטת רמב״ם אם הוא נוקט בגישה המינימליסטית (הפאסיבית) כרש״י שהימנעות ממעשים מכוערים היא בר ״והייתם קדושים״, או כרמב״ן שקדושה היא מעשה אקטיבי של ״עשה טוב״ ולא מספיק ״סור מרע״, ראו שתי הלכות צמודות בהלכות יסודי התורה פרק ה
הלכה י: ״וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם״.

אך בהלכה יא הצמודה: ״ ... וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו הרי זה קידש את השם״.

---

[26] אין יצר הרע מניח לו לאדם (מאמין בו – אינו עוזב אותו). השוו עם מסכת אבות פרק ב משנה ד: ״ואל תאמן בעצמך עד יום מותך״.

[27] רבות הדרשות על הפסוק בקהלת ״כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא״ – על כך שאין צדיק מושלם, שגם הצדיק הגמור עלול לחטוא ולמעוד. בא הדרשן לעיל ואומר שיש לחבר את הפסוק בקהלת עם הפסוק באיוב ״הן בקדושיו לא יאמין״ ולחזור ולהדגיש את המילה ״בארץ״ שבפסוק בקהלת. רק בירידה לארץ נקרא אדם קדוש. רק בארץ, מקום בו היצר חי ופועל, מקום של דעת טוב ורע, אפשר להיות צדיק ולהיקרא קדוש ולחטוא. רק בארץ שייך הציווי ״קדשים תהיו״. המלאכים אומרים קדושה ובני האדם פועלים בקדושה ויוצרים קדושה. ונראה עוד שהחיבור בין יצר הרע וקדושה וצדיקות מאיר באור חדש את דרשת ר׳ מאיר בבראשית רבה: ״והנה טוב מאד – זה יצר הרע״